

Цепкало Т.О. Стилiстичнi функцiї абстрактних iменникiв у структурi поетичних текстiв Б.-I. Антонича // Науковий вiсник Херсонського державного унiверситету. Серiя “Лiнгвiстика”: Зб.наук.праць. Випуск IX. – Херсон, Видавництво ХДУ, 2009. – С. 279-282.

Тетяна Цепкало

СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ АБСТРАКТНИХ ІМЕННИКІВ У СТРУКТУРІ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ Б.-І. АНТОНИЧА

У статті досліджуються стилістичні функції абстрактних іменників на позначення назв якостей, властивостей особи, почуттів, психічного, емоційного, фізичного та фізіологічного стану людини на матеріалі поетичних творів Б.-І. Антонича.

Ключові слова: стилістичні функції, абстрактні іменники, естетична та емотивна функції іменників.

Stylistic function of the abstract nouns in the meaning of titles of the qualities and characteristic features of person, feelings, physical, emotional, physical and physiological state of person on the base of B.I. Antonich's compositions are studied in the article.

Key words: stylistic functions, abstract nouns, aesthetical and emotional functions of nouns.

Актуальність статті зумовлюється недостатнім дослідженням лінгвопоетичних особливостей поезії Б.-І. Антонича, зокрема стилістичних функцій основних морфологічних засобів. У зв'язку з тим, що важливою проблемою в сучасному текстознавстві є з'ясування сутності авторської модальності, необхідно приділити увагу вивченню специфічних мовно-виражальних стилістичних засобів, що уможливить глибоке розуміння рецепції традиційних сюжетів та образів, стильових особливостей спадщини митця.

Поетичні особливості творчості митця досліджували А.Бондаренко, П.Дунай, М.Жулинський, О.Ільницький, Н.Логвиненко, проте з

лінгвістичного погляду вірші автора не були предметом системного вивчення. Тому наша стаття є актуальною і наразі необхідною.

Метою статті є визначення стилістичних функцій абстрактних іменників на позначення назв якостей, властивостей особи, почуттів, психічного, емоційного та фізичного стану людини в поетичних текстах Б.-І. Антонича.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання низки **завдань**: виявити абстрактні іменники у творах Б.-І. Антонича, дослідити їх стилістичні функції та значення для вираження авторської модальності.

Б.-І. Антонич був одним із небагатьох, а у своєму стилі навіть єдиним в українській літературі початку ХХ століття творцем власної цілісної концепції світу. Одна з координат його поетичного світу – це спроба віднайти втрачену в цивілізації гармонійну єдність людини та космосу природи. Відповідно й мовно-виражальні засоби його творів підпорядковуються меті вирішення цієї проблеми.

Поет свідомо обігравав відомі сюжети й використовував різноманітні варіації лексичних конструкцій, таким чином увиразнюючи власне ставлення до зображуваного. Це відбилося й на стилістичному рівні, оскільки поетові властива така манера письма, коли читач постійно перебуває в напруженні, бо інтрига підтримується за допомогою стилістично забарвлених лексем.

У досліджуваних поезіях лексичні засоби в стилістичному плані часто виявляють себе безпосередньо: вжиті слова є первинними назвами і функціонують, більшою мірою, в прямому значенні. Однак, у межах певного контексту виявлено морфологічні явища з характерним стилістичним відтінком.

Використання частин мови фактично не залежить від мовця та його вподобань, а визначається об'єктивно, зумовлюється об'єктом і причиною мовлення. У процесі дослідження з'ясувалося, що емоційно-експресивного забарвлення тексти Б.-І. Антонича набувають, здебільшого, завдяки

іменникам та їх номінативній функції, оскільки вони стають основою мовотворення образів, мікрообразів і є номінаціями описуваних реалій.

Поетичні рядки митця насичені оказіональними образами та найрізноманітнішими мовно-виражальними засобами, у яких стилістично забарвлені іменники виконують функцію смислотворення. З цією метою автор частотно послуговується іменниками з абстрактним значенням.

Доведено, що абстрактні іменники найчастіше функціонують у науковому стилі, оскільки для народно-побутового мовлення характернішим є вживання слів із конкретним значенням. Однак, на нашу думку, одним з актуальних стилетвірних засобів досліджуваних поезій є вплетення в поетичну канву абстрактних іменників на позначення назв якостей, властивостей особи, почуттів, психічного, емоційного, фізичного та фізіологічного стану людини з різною стилістичною метою.

Називаючи узагальнені поняття, частина абстрактних іменників сприймається або нейтрально, або з певною емоційністю. У творах Б.-І. Антонича іменники з абстрактним значенням обов'язково підпорядковані індивідуально-авторському задуму, оскільки поет прагнув створити й омовити власну концепцію світу, своє ставлення до навколишньої дійсності, послуговуючись особливо дівраною маркованою лексикою – абстрактними іменниками на позначення назв почуттів, психічного та емоційного стану, що виконують емотивну функцію, наприклад:

*Завчасна радість, заміри невдалі,
бо судна в сторону противну мчали,
до півночі грізні дримали скали [1, с.46].*

У наведеному прикладі автор уводить абстрактний іменник *радість* до тексту не для констатації вияву почуття ліричного героя, а для вказівки на марність його сподівань, їх нездійсненність, передчасність. Завдяки цьому стилістично нейтральний іменник *радість* у контексті набуває стилістичного відтінку.

Як стверджує А. Леонтьєв, емоції – це процеси ситуативного переживання, детерміновані світоглядом, переконанням й мораллю психічні стани людини, що виражають її оцінне ставлення до життєвих ситуацій, до особистої діяльності та інших осіб [3, с.37].

Б.-І. Антонич постійно експериментує з виражальними засобами. Відповідно в його творах порушується традиційне змалювання, а отже й сприймання емоційних станів людини, описаних у них. Наприклад, у вірші „Жіноча доля” емоція, що вербалізується лексемою-іменником *сум*, завдяки персоніфікації вживається не тільки як засіб вираження певного психічного стану людини, а й така, що характеризує природне явище:

*А вечір на лице сріблистий сум несе,
жіноча доля – це так ждати, ждати все* [1, с.240].

Емотивну функцію в поезіях Б.-І. Антонича виконують також абстрактні іменники на позначення назв якостей, властивостей особи:

*й глядять очима, повними пошани,
як сиве павутиння в'є павук* [1, с.48].

З метою створення образу поет послуговується метафорою, до складу якої вводить абстрактний іменник *пошана*. В аналізованих конструкціях він набуває відтінку позитивного оцінного значення, що вказує на ставлення автора до явищ суб'єктивного світу.

Основною функцією іменника є номінація, однак абстраговані назви у віршах майстра слова виконують дещо іншу роль. Їх емотивна функція тісно пов'язана з естетичним вираженням думки.

В.Виноградов уважає, що естетичне призначення художнього слова, головним чином, не в тому, щоб називати предмет, явище, властивість чи ознаку, а в тому, щоб їх яскраво змалювати й оцінювати [2, с.113]. Справжня семантика художнього слова не відбивається буквально. Антоничева поезія виходить далеко за межі безпосереднього розуміння описуваних явищ. Це можна спостерігати й у вираженні його почуттів абстрактним іменником на позначення емоційного стану особи:

*Окремо в бурях пристрасті й знемоги
п'ємо життя **печальну насолоду** [1, с.108].*

Оксюморон *печальна насолода* сприймається неоднозначно, тому що в контексті важко ідентифікувати, на якому почутті автор намагався акцентувати увагу. На нашу думку, абстрактний іменник *насолода* в цьому висловлюванні є компонентом оксюморона, що входить до складу метафори, і виконує естетичну функцію. Емотивну функцію в представленому уривку частково на себе переймає прикметник *печальна*.

Оскільки естетичне пізнання світу базується на конкретній чуттєвості й цілісності відображення сприйнятого, то воно пов'язане з емоціями людини, з емоціональною активізацією людського інтелекту. Емоція – це найпростіша форма вияву естетичного почуття, виражена специфічними мовними одиницями. Наприклад, у вірші письменника натрапляємо на захоплення власними емоціями, вербалізованими іменником *захват*:

*Пити **захват** до краю...
Голос безжурний, немов цвіркуна,
от так собі співаю
тільки дзвенить на горах луна [1, с.211].*

Емоцією, що відбивається абстрактним іменником *захват* у сполученні з неозначеною формою дієслова, ліричний герой насолоджується повною мірою, виражаючи естетизацію навколишньої дійсності.

Назви якостей, властивостей особи в поетичних текстах Б.-І. Антонича більшою мірою виконують естетичну функцію. Наприклад, у поезії „ADVOCATUS DIABOLI”:

*Тоді Ти покладеш на терези ваги
мою всю **гордість**, всю любов,
глядітиму без ляку, хоч не був плохий,
бо серце переважить знов [1, с.214].*

Однак у окремих творах для абстрактних іменників на позначення якостей особи властива емотивна функція. Це відбувається тоді, коли, наприклад, узгоджені з цим іменником прикметники вказують на ставлення автора до зазначеної властивості. Наприклад:

*Пишна гордість, зухвала та сміла,
полонила мене, обійняла в кліщі [1, с.220].*

Уживаючи абстрактний іменник, поет прагне викликати почуттєву реакцію в читача, бо саме так, на думку В.Чабаненка, реалізується емотивна функція мови [4, с.142].

На нашу думку, в поетичних текстах автор доречно використовує абстрактні іменники на позначення назв якостей, характеристики особи, її почуттів, психічного та емоційного стану, оскільки з-поміж усіх розрядів абстрактного значення вони найбільш стилістично марковані. У віршах вони виконують емотивну та естетичну функцію, що допомагає авторові вплинути на читача, а читачеві – осягнути всю глибину авторського світобачення.

Функціональні дослідження мовних одиниць – абстрактних іменників – є малодослідженими в текстах поетичного жанру, тому в перспективі ми плануємо продовжити вивчення їх стилістичних функцій у творчості Б.-І. Антонича.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонич Б.-І. Велика гармонія: Модерністична поезія ХХ ст.: Для ст. шк. віку / Упоряд., передм., прим. Д.В. Павличка. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Веселка, 2003. – 350 с.
2. Виноградов В.В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика. – М.: Изд-во АН СССР, 1963. – 256 с.
3. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы и эмоции. – М.: Политиздат, 1971. – 40 с.

4. Чабаненко В.А. Стилїстика експресивних засобів української мови: Монографія. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – 351 с.